

บทที่ 1

บทนำ

1. ที่มาและความสำคัญของการศึกษา

นับแต่สถานีโทรทัศน์เมืองไทยเริ่มเสนอรายการข่าวครั้งแรกเมื่อ 30 ปีที่ผ่านมา ทุกช่องมีการเสนอข่าวที่คล้าย ๆ กัน ทั้งในเรื่องรูปแบบและเนื้อหา กล่าวคือเนื้อหาข่าวจะเป็นข่าวพิธีการต่าง ๆ ข่าวราชการ ซึ่งมีวิธีนำเสนอแบบเป็นทางการ คือให้ผู้อ่านข่าวมานั่งอ่านข่าวไปตามสกริปต์ โดยจะมีผู้อ่านข่าวชาย หญิง อ่านสลับกัน วิธีการอ่านข่าวค่อนข้างจะเป็นทางการ ไม่ค่อยเป็นกันเองกับคนดู ไม่ทำให้คนดูรู้สึกมีส่วนร่วม ผู้ประกาศเป็นเพียงบุคคลที่มีหน้าที่มานั่งอ่านข่าวให้ฟังไป ตามหน้าที่ ไม่ใช่การมาเล่าข่าวหรือคุยข่าวซึ่งน่าจะเป็นวิธีที่ดีกว่า ดังนั้นจึงทำให้เนื้อหาข่าวที่น่าเบื่ออยู่แล้วลดความน่าสนใจลงไปอีกด้วย เนื้อหาและรูปแบบการเสนอข่าวที่ไม่ค่อยดึงดูดความสนใจ จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่ช่วงเวลาการเสนอข่าวโทรทัศน์คือเวลา 20.00 น. จะมีคนรับเครื่องรับโทรทัศน์มากที่สุดโดยไม่คงทำการวิจัย

ดังนั้นพอจะสรุปได้ว่าสาเหตุที่ทำให้ชาวโทรทัศน์ขาดความน่าสนใจนั้นน่าจะ

เป็นเพราะ

~~ใน~~ ในเรื่องขอชดเชยหนี้สิน

1. ข้อจำกัดทางค่านโยบายการเสนอข่าว เพราะสถานีโทรทัศน์ของไทยนั้นรัฐเป็นเจ้าของสถานี ไม่อนุญาตให้เอกชนเป็นเจ้าของแม่ข่ายสถานีเดียว (รวมทั้งวิทยุกระจายเสียงด้วย) ดังนั้นการเสนอข่าวจึงต้องเป็นการเสนอข่าวเพื่อสนับสนุนและตอบสนองรัฐบาล กล่าวอย่างง่ายก็คือเป็นเครื่องมือของรัฐบาลนั่นเอง ซึ่งเป็นผลให้เนื้อหาข่าวมีลักษณะเป็นบุคคลจริยฐาน คือเป็นเรื่องของบุคคลมากกว่าเป็นเรื่องของเหตุการณ์ (ท่านจะได้ชมข่าวนายกรัฐมนตรีในงานเลี้ยงสังสรรค์พร้อมรัฐบาลที่โรงแรมไฮแอทเซ็นทรัลเมื่อเวลา 19.30 น. ก่อนที่จะได้เห็นภาพข่าวภูเก็เกิดเขา

โรงงานแทนทาลัมเมื่อเวลา 8.30 น. ในวันเดียวกัน) และมักเป็นข่าวราชการที่
ค่อนข้างแห้งแล้งและน่าเบื่อหน่าย ¹

2. รูปแบบการนำเสนอข่าว ซึ่งไม่ค่อยจะมีการพัฒนาเท่าที่ควร กล่าวคือ
มักจะเป็นการให้ผู้อ่านข่าว อ่านข่าวประกอบภาพ ภาพข่าวก็ค่อนข้างจะแห้งแล้งอัน
เนื่องมาจากการตัดทอนที่ขาดทั้งความกระชับและความมีชีวิตชีวา เช่นข่าวพระราชสำนัก
ก็มักจะเป็นการ เปิดเพลงคลอในช่วงที่มีพระราชดำรัสกับประชาชนแทนที่จะ เปิดเสียง
(Sound) สก ๆ ให้ผู้ชมได้ยินกระแสพระราชดำรัสซึ่งคนส่วนใหญ่ต้องการจะได้ยิน

นอกจากสาเหตุดังกล่าวข้างต้นแล้ว การที่คนไทยไม่สนใจข่าวโทรทัศน์
เท่าที่ควรก็เป็นเพราะว่าข่าวประจำวันทางโทรทัศน์นั้นมักจะเสนอเพียงสั้น ๆ ให้
ทราบว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร เท่านั้น ไม่มีการบรรยายรายละเอียดและ
อธิบายความหมายของเหตุการณ์ข่าวเพียงพอ ทั้งนี้ก็เพราะเวลาอันจำกัดนั่นเอง
นอกจากนั้นแล้วเนื้อหาข่าวก็มักจะเป็นเรื่องใกล้ตัวของผู้ชมถึงได้กล่าวแล้ว จึงทำให้
คนส่วนใหญ่นิยมที่จะติดตามข่าวจากหนังสือพิมพ์มากกว่า เพราะมีรูปแบบข่าวที่หลากหลาย
กว่าทั้งการให้ข้อเท็จจริง วิเคราะห์ วิวิจารณ์ และสารคดีข่าว เนื้อหาข่าวก็หลากหลาย
กว่า เกี่ยวข้องกับสังคมและชีวิตประจำวันของประชาชนมากกว่าซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวโทรทัศน์
ของไทยให้ค่าน้อยมาก

ถึงแม้ว่าทางสถานีโทรทัศน์ทุกช่องจะพยายามเสนอรายการข่าวที่ให้ราย
ละเอียดมากขึ้นแบบเจาะลึกไม่ว่าจะในรูปแบบของรายการเบื้องหลังข่าว (News
background programs) รายการวิจารณ์ข่าว (News Commentary Programs)
วิเคราะห์ข่าว (News analysis) และสารคดีเชิงข่าว ² (Documentary news)

¹สมควร กวียะ, "ปัญหาวิทยุและโทรทัศน์ไทย กอปรกับภัยการวางแผนมหากาฐ"
วารสารศาสตร์ 25 (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทยุการพิมพ์, 2522) หน้า 161.

²อรนุช เลิศจรยารักษ์, "กระบวนการเสนอข่าวประกอบทางโทรทัศน์,"
(รายงานการวิจัย คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2528), หน้า 9.

ก็ยังถือว่าน้อยมาก และยังแยกมาเสนอต่างหากจากข่าวประจำวัน โดยจะเสนอหลังจากข่าวประจำวันในช่วงเวลาที่ค่อนข้างคึก เช่น ข่าวทันโลกของช่อง 9 อสมท. เสนอเวลา 23.50 น. รายการมองโลกกว้างระหว่างสัปดาห์ทางช่อง 5 เสนอวันอาทิตย์ เวลา 8.30 - 9.00 น.

ข่าวทันโลกนั้นเสนอในช่วงเวลาที่คึกเกินไป ผู้ชมส่วนมากมักจะเข้านอนไปก่อน ดังนั้นการเสนอข่าวในช่วงนี้แม้จะเป็นข่าวที่คึกน่าสนใจก็นับว่าสูญเปล่าและน่าเสียดายเพราะถ้ามองในแง่ธุรกิจก็ถือว่าขาดทุน เมื่อไม่มีคนดูก็ไม่มีโฆษณา ไม่มีสปอนเซอร์ก็หมายความว่าไม่มีทุนที่จะดำเนินการ

รายการมองโลกกว้างระหว่างสัปดาห์ที่เสนอทุกวันอาทิตย์เวลา 8.30 - 9.00 น. อาจจะเป็นช่วงเวลาที่คึกกว่ารายการแรก เนื่องจากช่วงนี้มักจะเป็นช่วงเวลาข่าวเด่นของทุกสถานีและคนก็คุ้นเคยว่าเป็นช่วงเวลาของข่าว¹

ข้อสังเกตของรายการข่าวประเภทให้รายละเอียดข่าวที่ยกตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าส่วนใหญ่จะเป็นรายการวิเคราะห์และวิจารณ์ข่าว ที่เป็นสารคดีเชิงข่าวนั้นมีน้อยมาก และเรื่องที่น่าสนใจเสนอมากจะเป็นเรื่องของต่างประเทศซึ่งเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวผู้ชม

ผู้เขียนคิดอยู่เสมอว่าในช่วงเวลาที่มีคนดูมากที่สุด (Prime time) คือเวลา 20.00 น. เช่นนั้นน่าจะได้มีการปรับปรุงการเสนอข่าวให้มีความน่าดูกว่านี้ปรารถนาจะให้คนไทยศึกษาเหมือนกับที่ศึกษารายการมันเทิง เช่นละครทางช่อง 3 หรือภาพยนตร์ไทยวันศุกร์ทางช่อง 7 เพราะถ้าหากทำได้แบบนี้จะก่อให้เกิดผลดีมากมาย กล่าวคือ คนดูได้ความรู้ ได้ข่าวสารเป็นอาหารสมองซึ่งจะช่วยให้ชาติพัฒนา ในด้านธุรกิจนั้นผู้จัดทำหรือเจ้าของรายการก็จะได้มีทุนดำเนินการไปนาน ๆ เลี้ยงตัวเองได้ เพราะเมื่อมีคนดูรายการมากก็หมายความว่าสปอนเซอร์จะมากตามไปด้วย

จนเมื่อราว ๆ กลางเดือนกรกฎาคม 2528 ข้าพเจ้ารู้สึกปิติที่ได้เห็นความพยายามพัฒนาปรับปรุงรายการข่าวของสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 9 อสมท. ซึ่งเป็นความคิดริเริ่มของฝ่ายข่าวโทรทัศน์ช่อง 9 ร่วมกับคร.สมเกียรติ อ่อนวิมล สิ่งที่เปลี่ยน

¹ เพิ่งอ้าง, หน้า 23.

แปลงไปอย่างเห็นได้ชัดก็คือ การเปลี่ยนบุคลิกของผู้อ่านข่าวจากท่าทีที่เคร่งขรึมเป็นทางการมาเป็นการให้ความรู้สึกเป็นกันเองกับคนดู มีการผูกเชื่อมโยง (Link) กันเองระหว่างผู้อ่านข่าวเพื่อนำไปสู่หัวข้อข่าวเรื่องต่อไป มีการผูกเสริมเพิ่มเติมเล็กน้อย ๆ เกี่ยวกับข่าวซึ่งช่วยให้การเสนอข่าวดูมีเสน่ห์มีลูกเล่นอย่างน่าดู ข่าวที่มีเนื้อหาหน้าเบื่อกับบรรเทาลงด้วยลูกเล่นและความสามารถเฉพาะตัวของผู้อ่านข่าว ข่าวที่น่าสนใจอยู่แล้วก็ยิ่งเพิ่มรสชาติมีชีวิตชีวาขึ้นไปอีก การปรับปรุงข่าวครั้งนี้ของช่อง 9 อสมท. อาจถือว่าเป็นประวัติศาสตร์ของวงการข่าวโทรทัศน์ในการปลุกให้คนกลับมาดูข่าวโทรทัศน์อีกครั้งหนึ่ง และผลจากการปรับปรุงข่าวครั้งนี้ก่อให้เกิดการปรับปรุงข่าวของสถานีโทรทัศน์ของอื่นคึกคักมาจนถึงที่ไ้เห็นกันอยู่ในขณะนี้

อีกสิ่งหนึ่งที่ดึงดูดให้ผู้ชมสนใจข่าวของ 9 ก็คือ การเสนอข่าวในรูปแบบรายงานพิเศษซึ่งเป็นข่าวที่มีความยาวและให้รายละเอียดกว่าข่าวประจำวันทั่วไป แต่ไม่มีการแยกเสนอต่างหากจากข่าวประจำวันกล่าวคือ เสนอต่อเนื่องกันกับข่าวประจำวันและจัดอยู่ในช่วงข่าวภาค 20.00 น. คนดูสามารถติดตามชมได้อย่างต่อเนื่องไม่เสียเวลารอ และที่สำคัญก็คือเรื่องราวที่นำมาเสนอเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องและใกล้ชิดกับคนดูรูปแบบการนำเสนออีกเป็นสารคดีเชิงข่าวที่ดูสบาย ๆ ให้ทั้งสาระและบันเทิง ผู้เขียนเป็นผู้หนึ่งที่นิยมดูข่าวในช่วงรายงานพิเศษของช่อง 9 อสมท. มากโดยเฉพาะรายงานพิเศษ "คุณภาพชีวิต" ของคุณดกาวดี วรงค์ศรีวงศ์ เพราะเป็นการนำเอาเรื่องธรรมดาที่ทุกคนสัมผัสได้และเป็นชีวิตที่เราพบเห็นอยู่ทุกเมื่อเชิ้อวันมาเสนอได้อย่างน่าสนใจ ภัยเหตุนี้ผู้เขียนจึงเกิดความสนใจที่จะไ้ศึกษาถึงเบื้องหลังของรายงานพิเศษ "คุณภาพชีวิต" ของ 9 อสมท.

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงรูปแบบและเนื้อหาของ "คุณภาพชีวิต"
2. เพื่อศึกษาถึงขั้นตอนการผลิตรายงานพิเศษ "คุณภาพชีวิต"
3. เพื่อศึกษาถึงจุดประสงค์ของการนำเสนอรายงานพิเศษ "คุณภาพชีวิต"
4. เพื่อศึกษากระบวนการผลิตรายการสารคดีเชิงโดยพิจารณาเปรียบเทียบกับการผลิตข่าวปกติ
5. เพื่อศึกษาถึงบทบาทของคุณภาพชีวิต

3. ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาเฉพาะรายงานพิเศษในส่วนที่เป็น "คุณภาพชีวิต" ซึ่งเสนออยู่ในช่วงภาค 20.00 น. ทางช่อง 9 อสมท. เนื่องจากรายงานพิเศษนั้นประกอบด้วยหลายส่วน ได้แก่ รายงานพิเศษทั่ว ๆ ไปซึ่งมักเป็นเรื่องของคนไทยในต่างแดน รายงานพิเศษ "คุณภาพชีวิต" รายงานพิเศษ "ศิลป วัฒนธรรม บันเทิง" และรายงานพิเศษ "ข่าว 9 สันทนา" ในที่นี้ข้าพเจ้าเลือกศึกษาเฉพาะ "คุณภาพชีวิต" เพราะถ้าหากจะศึกษารายงานพิเศษทุกเรื่อง ก็ดูจะเป็นการเกินกำลังและจะทำให้เนื้อหากว้างเกินไปไม่ละเอียดเท่าที่ควร และในการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของรายงานพิเศษคุณภาพชีวิตนั้น ผู้เขียนศึกษาจากการสัมภาษณ์คุณดลควัฒ์ วงศ์ศรีวงศ์ ซึ่งเป็นเจ้าของรายการโดยไม่ได้ทำการวิจัยแต่อย่างใด

4. ข้อจำกัดในการศึกษา

การศึกษาเรื่องรายงานพิเศษ "คุณภาพชีวิต" นี้มีข้อจำกัดในเรื่องที่ผู้เขียนไม่ได้ไปฝึกงานกับทีมงานของคุณดลควัฒ์ วงศ์ศรีวงศ์ ซึ่งเป็นเจ้าของรายการโดยตรง เนื่องจากได้เกิดข้อผิดพลาดบางประการขึ้นกับตัวผู้เขียนเล็กน้อยด้วยความไม่รอบคอบในการยื่นจดหมายฝึกงาน เข้าใจว่าทางฝ่ายข่าวโทรทัศน์ของช่อง 9 เป็นผู้ผลิตรายงานพิเศษ จึงได้ยื่นจดหมายขอฝึกงานกับฝ่ายข่าวดังกล่าว มาทราบภายหลังว่าผู้ผลิตคือบริษัทแปซิฟิคอินเตอร์คอมมิวนิเคชั่น ซึ่งเป็นบริษัทเอกชนที่รับจ้างทำข่าวเสริมให้กับช่อง 9 โดยมีคร.สมเกียรติ อ่อนวิมล เป็นกรรมการผู้จัดการใหญ่ ผู้เขียนจึงฝึกงานกับฝ่ายข่าวโทรทัศน์ของช่อง 9 อสมท. ไปก่อนจนครบกำหนดและภายหลังก็ตั้งใจจะไปขอฝึกเพิ่มเติมกับทีมงานคุณภาพชีวิต ของคุณดลควัฒ์ ก็ไม่ได้เสียแล้ว เนื่องจากระยะเวลากระชั้นชิด อีกประการหนึ่งผู้เขียน ยังมีภาระต้องเรียนอีก 2 วิชา ซึ่งก็หนักเอาการอยู่ เมื่อมาพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่สามารถเข้าร่วมฝึกงานกับทีมงานคุณภาพชีวิตได้ เพราะไม่มีเวลาพอ และการฝึกกับทีมงานนี้จะต้องทุ่มเทให้เต็มที่เพราะบางครั้งต้องออกต่างจังหวัดนานนับเป็นอาทิตย์ทีเดียว

ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้จึงอาจจะบกพร่องอยู่บ้างในแง่ที่ว่าไม่ได้คลุกคลีหรือได้สัมผัสด้วยประสบการณ์จากบรรยากาศจริง ๆ ระหว่างการทำงานของทีมงานนี้

แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียนได้พยายามอุทิศขอบพระพร่องเหล่านั้นอย่างเต็มที่ที่สุด เพื่อให้ได้ข้อมูลละเอียดที่สุด ภัยการศึกษาจากหลาย ๆ ด้าน

5. วิธีการศึกษา

1. โดยการนำประสบการณ์จากการปฏิบัติงานกับฝ่ายข่าวโทรทัศน์ช่อง 9 ไปใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาเปรียบเทียบการทำงานของทีมงาน "คุณภาพชีวิต"
2. โดยการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น นิตยสาร วารสาร หนังสือพิมพ์
3. ศึกษาจากสคริปต์รายงานพิเศษ "คุณภาพชีวิต" ในช่วงเดือนธันวาคม 2529 - เดือนมกราคม 2530 รวม 2 เดือน และโดยการดูรายการนี้จากวีดีโอเทปที่บ้านทักไว้
4. จากการสัมภาษณ์ผู้รับผิดชอบรายการและผู้เกี่ยวข้อง

6. ประโยชน์ซึ่งคาดว่าจะได้รับ

สารนิพนธ์เรื่อง "รายงานพิเศษ คุณภาพชีวิต" นี้จะเกิดประโยชน์มากน้อยแค่ไหน แก่ใคร อย่างไร เท่าไคนั้น เป็นสิ่งซึ่งผู้เขียน ไม่อาจจะบอกไปได้อย่างชัดเจน เป็นเรื่องที่คุณอ่านจะตัดสินใจ แต่อย่างไรก็ตามประโยชน์ที่พอจะมีบ้างของสารนิพนธ์เรื่องนี้ ในความคิดและความคาดหวังของผู้เขียน ก็คือ

1. ทำให้ทราบถึงรูปแบบและวิธีการนำเสนอรายงานพิเศษ "คุณภาพชีวิต"
2. ทำให้ทราบถึงขั้นตอนการผลิตรายการดังกล่าว
3. การศึกษานี้เป็นจุดเริ่มต้นสำหรับผู้ประกอบการจะศึกษาเกี่ยวกับการนำเสนอรายการสารคดีเชิงข่าวของรายงานพิเศษที่เสนอทางช่อง 9 อสมท. ในส่วนที่เหลือซึ่งผู้เขียนยังไม่ได้ศึกษา